

ZAPISANO JE (13)

Branislav Borilović

In the thirteenth issue of this column, the author has collected various interesting records on historical and other phenomena related to Montenegro in the past, using written sources that are consistently catalogued. These contributions have become a valuable archive of various data on history, nature, phenomena, people, events that can serve as education, information and a short reminder in the form of an answer to the question „did you know?“.

Razni zapisi IV

Da su bokeljski klirici radi rukopoloženja išli „u Mađarsku, koe u Tursku, a ponajviše u Crnogoru (dekretom Senata do 12. marta 1718. Boka-Kotorska bude potčinjena njihovoj jurisdikciji černogorskog episkopa)“. (U časopisu je objavljen kalendar za 1836. godinu iz kojeg se vidi da se Božić slavio 25. „dekembra“ ili „prosinca“ kako stoji u navedenom časopisu, prim. B.B).

Srbsko-dalmatinski Magazin za ljeto 1836, Karlštadt, 1836, str. 99.

Da „Kastel Novi nema nego ednu Obštinu Novsku; a Preturia budvanska ima dve Obštine; Budva i Paštrovići; svaka Obština sastavljena e od više sela. U gradovima sedi po edan Pretur, a

glava im e Pkružni Kapetan, koji zavisi od Guberuma Dalmatinskog.“

Srbsko-dalmatinski Magazin 1849, Zadar, str. 9.

Da se iz „Ugovora učinjenog između Opštine Kotorske i Republike Mletačke, vidi da su baš u to doba Kotorani s Đurom Baošićem rat vodili. No, vidi se i to, da su sinovi protiv oca bili, jer Veneciji obećavaju se, ako im grad Budva u ruke padne, da će ga Grigorij i Aleksi, sinovi Đure Baošića dat kao nagradu zato što s Kotoranima pristaju na uništen silo Baošine“.

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1849, str. 15.

Da u Boki „naše sveštenike postavlja e čas vladike crnogorskij, čas Patrijarčija Pekskoj. Vladika crnogorski zato, što su Boki najbliža Crna Gora“.

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1849, str. 19.

Da se u poglavlju o žiteljima Crne Gore govori i o ishrani tog naroda pa se kaže: „Kaštradina se najviše troši, zatim skorance-ukljeve crnogorske suve i salamastrane. Rozolin, ruj, cipar i druga jaka pića pie i muško i žensko; seljani rad piu domaće vino žestoku rakiju.“

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1849, str. 24.

Da „Grbljani i Paštrovićani oblače se kao i Crnogorci. Kod ženske nošnje nema se čemu čoeck začuditi.“

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1849, str. 25.

Da Kotor leži ispod „gole crnogorske planine Lovćen, koja e 5241 nogu visoka“.

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1849, str. 26.

Da su Crnogorci triput nedjeljno u blizini kotorskih gradskih vrata izlazili na pazar. Zato gradski oci savjetuju „inostranca“ da ne propušti taj pazar. Na pazar su se između ostalog iznosili sljedeći proizvodi: „Svakojaka zelen, osobito kupus, patata (krompir) voća, suhe plećke, dobre pršute (šunke), slaninu, salo, mast, sir, ribu, rake, kornjače, kokoši, zecove, leteću divljač, drva za ogrev, ruevinu, kaštradinu i preko leta snijeg i led“.

Srbsko-dalmatinski Magazin, 1849, str. 32.

Da se u „Maine, Pobore i Braiče tri male kneževine što se izvan Budve k Crnoj Gori otežu“ živi više od 1977. stanovnika.

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1849, str. 54.

Da su „Paštrovićani gotovo u svemu nalik na Crnogorce, samo što su malo poiositi“. Za „Sveti Stefan (Kastel S. Stefan) i Lastva (Castel Lastva) obadva mesta u italijanskom jeziku nose imena kao da su tvrđine, a nisu nego sad mala siromašna sela“.

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1849, str. 56.

Da Boškovićeva kula u Paštroviće „sad zapuštena i opala, nosi svoje ime od poznatog Astronoma Boškovića Dubrovčanina, koji e iz ne često puta, a najviše 1750 u nebo gledao, i potrebne mere uzimao“ (Radi se o čuvenom naučniku Ruđeru Boškoviću, prim. B. B).

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1849, str. 57.

Da je u parohiji Imotskoj živjelo 84 duše Crnogorske.

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1850, str. 26.

Da je Bijeli Pavle iz Bjelopavlića „bio od roda Dukadinovića, i verni sluga silnoga cara Stefana“.

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1850, str. 43.

Da u Crnoj Gori uspijevaju skoro sve kulture „najbolje kukuruz rađa, kojeg kad je rodna godina može roditi za svu Crnu Goru. Takođe uspijeva pšenica, raž, ečam, ovsu i krupnika. Uspijeva i krtola koju je Mitropolit Petar I Petrović donio i pokazao kako se oko nje radi. Rađa dobro i glavati kupus a u ostalim nahijama i zeleni ‘zvani raštan’; zatim pasulj, grašak i sočivo. U ostalim nahijama Bjelopavličkoj, Crmničkoj, Riječkoj i Lješanskoj rađa dobro jabuka, kruška, ponešto i šljive, dunja, oraha, lješnika i dudova. Vina ima za godinu samo da se umjereno pije.“

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadat, 1860, str. 95.

Da je u ovom časopisu objavljen tekst o Crnogorkama i Crnogorcima. Kažu da vlada osveta „krv za krv“ i da „može 20 glava za godinu“ pasti. Govore i o hrabrosti Crnogorke za koju kažu da su u stanju da svoj rod pa i muža izlože ruglu ako bi se kojim slučajem vratili sa fronta. Naime, one bi „mahale oprečljačama (keceljama) i tako ih vrate“.

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1860, str. 102.

Da se Magazin i u ovom broju bavio Crnom Gorom. Pored opisa Crne Gore i uslova u kojim žive Crnogorci nabrajaju domaće životinje koje su im od koristi, zatim bogastvo ribljeg fonda, pčela. Kažu „malo ima konja no najviše mazgi. Krava ima nešto a ovaca dosta i koza, zato Crna Gora ima u izobelja sira, masla, skorupa. Ribe ima najviše u Blato (Skadarsko jezero) i to: pastrve, egula, krap, skobalj, ukljeva. Pčela takođe ima iako ne mnogo“.

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1860, str. 96.

Da je Aleksandau Feod. fon Rajcu, profesor Derptškoga Univerziteta, kome „e za tri godine bilo grlo zamuklo“ preporučeno da pije vodu italijansku. U Italiji je pio njihove najpoznatije vode ali boljitka nije bilo. Na kraju je čuo za Crnu Goru i njene bistre

vode pa je 1832. godine došao sa ciljem da proba naći lijeka za svoje bolesno grlo. Počeo je da pije crnogorsku vodu i već poslije četiri dana povratio „pređašnju jasnost glasa“.

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1860, str. 96–97.

Da su se Crnogorci doselili u Istri u Peroj 1658. godine i da su u „tesno okruženje mestima i narodom talijanskoga jezika i običaja, ipak čiste i nepokvarene narodne svoje običaje zadržati“.

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1863, str. 45.

Da je Nićifor Dučić objavio neobičnu legendu vezanu za sv. Savu. On je, naime, došao u Vranjinsku crkvu đe je na obližnjem pašnjaku zatekao čobana sa stadom ovaca. „Gledajuću u stado primijeti da je vuk zgrabio jednu ovcu, pa on uze svoj štap, udari ga po zadnjem trupu i reče: ‘od sad da si proklet i da ti je zadnji trup suh kao ovaj štap’. Od tada je vuku zadnji dio tijela suh“.

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1863, str. 63.

Da je sveštenik iz Paštrovića, Dimitrije Perazić na putu za Rusiju svratio u Karlovce kod mitropolita Stanimirovića koji ga je „snabdeo pasošem crnogorskim i 200 f. za put“.

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1866, str. 139.

Da su rodnom „Perojci iz Crne Gore“ iz zemlje koja „nemogaše svoje junačke stanovnike udobno smjestiti i izranivati, bio e povod, te bi češće poviše crnogorskih porodica u strane zeml selilo“.

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1864, str. 6.

Da sve parohe u „Grblju izabira vladika crnogorski, koga narod grčkoga zakona priznae za svoga Diecezana i on obavlja službu vladičansku“.

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1868, str. 133.

Da je u Carigradu na radu bilo „4 do 5 stotina Grbljana, Paštrovića, Majina, Pobora, Crnogoraca i Spičana koji su se svi zvali imenom Hrvatima“.

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1873, str. 49.

Da se u tekstu o Pravoslavnoj crkvi u Hrvatskoj pominje i „Nikola Sekulić iz Broćanca“.

Srbsko-dalmatinski Magazin, Zadar, 1873, str. 84.

Da je knjaz Danilo neposredno prije nego što je na njega izvršio atentat Todor Alekse Kadića iz Bjelopavlića, na kotorskoj rivi avgusta 1860. godine, bio u društvu austrijskog konzula iz Skadra Riharda Franćeskija. „Živo su razgovarali“ kaže autor dnevnika Simo Kaluđerović koji je ovaj list prenio. On kaže „razumeo sam da je razgovor bio o Kučima koje je skadarski vezir podmitio da bi odpali od kneza i prešli Turcima“.

Crnogorka; prilog Crnogorcu za zabavu, književnost i pouku, Cetinje, 1871, str. 63.

Da je poslije atentata knjaz Danilo iako teško ranjen rekao okružnom načelniku Dojmiu u Kotoru sljedeće: „Ovako je lako goste dočekati, gospodine, sam način nije pošten“. Nakon ovih riječi knjaza su odnijeli u kuću Stevana Bjeladinovića kojem knjaz ulazeći u kuću reče: „Vidiš, Stevane, kakvoga gosta večeras imaš. Zahvali politici austrijskoj“.

Crnogorka, prilog Crnogorcu za zabavu, književnost i pouku, Cetinje, 1871, str. 63–64.

Da je knjaz Danilo teško ranjen sam sebi rasjekao „bedru i izvadio dva komada olova“.

Crnogorka, prilog Crnogorcu za zabavu, književnost i pouku, Cetinje, 1871, str. 70.

Da je knjaz Danilo prijatelju Bjeladinoviću i prije nego što je saznao ime atentatora rekao: „Ubiše me, ali su i sebe ubili u vrh glave. Ne znaju što čine. Umrijeću; no i pravo je; dosta me je jada ubilo. Ali vjeruj, biće im gore, mučnije bez mene“. Poslije toga je pao „bjezsvjestan“ pa je u bunilu izgovarao neke riječi „Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Srbija, Drž Mirko, Kući, Nikica“.

Crnogorka, prilog Crnogorcu za zabavu, književnost i pouku, Cetinje, 1871, str. 70.

Da je „knjaz Danilo ostavio ovaj svijet noćas u 7 sati i tri četvrti, taman 24 ure poslije zadobijene rane“.

Crnogorka, prilog Crnogorcu za zabavu, književnost i pouku, Cetinje, 1871, str. 85.

Da je prvu bilješku o crnogorskim finansijama ostavio vladika Danilo 1723. godine. U zapisu se kaže da „kasu državnu drži sam Mitropolit“. U kasu manastirsku sabirale su se pare od manastirskih imanja, ribolova kao i dio ruskih subvencija. Pare su ponekad davane narodu ali „bez dobiti“ što mitropolit posebno ističe. Postoji „nota dužnika“ (koju ne možemo zbog prostora integralno saopštiti ali neka imena stavljamo na uvid, prim. B.B.); „U popa Maloga u Pobore cekina 2; u Marka Ljubiše u Paštroviće cekina 4; u Nika Mažića groša 4; u Marka Tanovića groša 4; u Marka Pribilovića cekina i libar 18; u Marka Nikova u Budvu u Bečiće grošah 34; u Martina Vulova u Brčeli cekina 2.“

Vuksan, Dušan: *Crnogorske finansije u XVIII i XIX vijeku 1723–1883*, Cetinje, 1936, str. 3–4.

Da je prvi Petrović koji je uvidio da država mora da živi i od drugih prihoda (osim priloga) bio Petar I. Tako je ozakonio poreze na ribu i ruj. Tu normu uveo je u „Zakonik opšti crnogorski i brdski“.

Vuksan, Dušan: *Crnogorske finansije u XVIII i XIX vijeku 1723–1883*, Cetinje, 1936, str. 5.

Da je vladika Rade slijedio svoga strica Petra I u svemu pa i u sistemu punjenja državnog budžeta. Tako u članu 20 „Zakona Otačastva“ stoji: „Svaka kuća Crnogorska i Brdska ima od svakog dima davati na godinu po jedan talijer u kasu narodnu, i ovi danak da se ima sabirati o prvomu Mitrovu dnevi koji ide“. Već 1838. godine „sva Crna Gora i Brda plaćaju poreze“. Pošto su pare počele da se slivaju, valjalo je napraviti budžet pa je taj posao povjeren vladičinom „kaznačeju“ Dimitriju Milakoviću.

Vuksan, Dušan: *Crnogorske finansije u XVIII i XIX vijeku 1723–1883*, Cetinje, 1936, str. 6.

Da je knjaz Danilo uveo drakonske kazne u Crnoj Gori, pa između ostalog, batine i globu. Prvu je rijetko primjenjivao, a drugom se obilato služio. U tome nije štedio ni sebe. Na jednoj „daviji“ knjaza je toloko naljutio jedan Crnogorac da ga je udario „kamišom“ (dugačka cijev od lule, prim. B.B). Za tu radnju bila je predviđena kazna u visini 50 cekina. Pošto je za njega zakon bio svetinja on je „istog časa izvukao iz štapa 50 cekina i predao sekretaru Senata“.

Vuksan, Dušan: *Crnogorske finansije u XVIII i XIX 1723–1883*, Cetinje, 1936, str. 10.

Da je prve „računske knjige“ uveo 1865. godine knjaz Nikola. Iste je sam vodio.

Vuksan, Dušan: *Crnogorske finansije u XVIII i XIX vijeku 1723–1883*, Cetinje, 1936, str. 11.

Da su državna dobra u Crnoj Gori bila: „Biljarda, kuća na pjacu kod kuće v. Petra Vukotića, Labaratorija velja i mala; fabrika na Obodu, mlin na Skalu; na gradovima i varošima sve,

što je bilo carevine i Turske.“

Vuksan, Dušan: *Crnogorske finansije u XVIII i XIX vijeku 1723–1883*, Cetinje, 1936, str. 20.

Da je u Crnoj Gori bilo 11 Džebeana: Bajice, Čeklići, Drobnjak, Čevo, Ceklin Laboratorija (u budžet ušao i jedan pas) pas je bio pri Laboratoriji 50 f; Sotunići, Njeguši, Čevo, Piperska, Bioče i Morača.

Vuksan, Dušan: *Crnogorske finansije u XVIII i XIX vijeku 1723–1883*, Cetinje, 1936, str. 21.

Da su još 1812. godine dolazili u Vasojeviće Ante Bogičević (srpski vojvoda iz prvog srpskog ustanka, prim. B.B) i Hadži Prodan (srpski vojvoda, prim. B.B) da dižu bune po ugledu na bunu koju je podigao Karađorđe. Oni su kroz „nahiju“ podijelili dosta barjaka pa su „neke porodice dobile prezime Barjaktarević“.

Vojvoda Miljan Vukov i Vasojevići 1820–1886, Cetinje, 1932, str. 4.

Da su knjaz Danilo i Miljan Vukov pobratimi. To je bila njegova želja kako bi Miljana vezao za Cetinje.

Vojvoda Miljan Vukov i Vasojevići 1820–1886, Cetinje, 1932, str. 7.

Da je knjaz Danilo prilikom obraćanja Vasojevićkoj deputaciji i Miljanu Vukovu na Cetinju rekao sljedeće: „Pobratime Miljane, primam tebe i Vasojevićsko pleme svom dušom i srcem i najsvečanije vam obećavam da od sad neću ništa pošteđeti da vas održim, branim i odbranim od svake opasnosti“. Knjaz Danilo je bio zadovoljan radom Miljana Vukova pa mu je dao „kartu bjanku“ uz riječi „moja zemlja a tvoja vlast“.

Vojvoda Miljan Vukov i Vasojevići 1820–1886, Cetinje, 1932, str. 17.

Da je Engleska Crnu Goru smatrala „ruskim vazalom“ na obalama Adrijatika. Zato je engleski ambasador Vajt jednom Vukoviću rekao: „Crna Gora ima za pokroviteljicu Rusiju, pa neka vas ona brani“. Nastavio je riječima da će oni braniti Grčku, Jermeniju i Albaniju i da snaga Engleske nije samo u „njihovoj veličini već u drugim častima“. Takođe je jedan engleski državnik knjazu Nikoli rekao: „Crna Gora niti je kome od koristi, niti od štete, ali za to što je satrap ruski mlozina joj ne simpatije“. Dalje je nastavio da se ne „nada iskrenoj potpori Engleske“. Odnosi između Crne Gore i Engleske su se poboljšali prilikom vjeridbe princeze Ane kada se knjaz više puta sastao sa engleskim prvim ministrom. Tada je obećao da će „Crna Gora biti primljena postojano u sferu obzira engleske diplomatije“.

Vuković, Gavro: *Iz diplomatskih odnosa Crne Gore s Engleskom, Francuskom, Bugarskom, Austrijom i Turskom*, Cetinje, 1929, str. 5.

Da je Bugarski premijer i ministar inostranih poslova Stojilov vojvodi Gavru Vukoviću ministru inostranih djela Crne Gore kada je bio u zvaničnoj posjeti Bugarskoj rekao da je bugarski narod zahvalan Crnoj Gori „i mi ćemo u prilikama ma kakve nužde biti gotovi da joj pritečemo u pomoć“.

Vuković, Gavro: *Iz diplomatskih odnosa Crne Gore s Engleskom, Francuskom, Bugarskom, Austrijom i Turskom*, Cetinje, 1929, str. 17.

Da je Bugarski knjaz Ferdinand rekao za knjaza Nikolu sljedeće: „Knjaz Nikola je uzor čovjek, vladar, vojskovođa, državnik, političar i književnik. Mi svi vladari balkanski izgledamo prema njemu mladi. Kud ta sreća da smo u tome njemu ravni Balkanski narodi bi bolju budućnost dočekali“.

Vuković, Gavro: *Iz diplomatskih odnosa Crne Gore s Engleskom, Francuskom, Bugarskom, Austrijom i Turskom*, Cetinje, 1929, str. 17.

Da je Austrijski grof Kalnoki (ministar spoljnih poslova Austrougarske, prim. B.B) vojvodi Gavru Vukoviću koji je bio kod njega u zvaničnoj posjeti rekao: „Ko vam je kriv te ste Hercegovinu obasuli krvlju i zatrpali junačkim kostima kad ste dobro znali da ste to uzaludno činili“.

Vuković, Gavro: *Iz diplomatskih odnosa Crne Gore s Engleskom, Francuskom, Bugarskom, Austrijom i Turskom*, Cetinje, 1929, str. 25.

Da je Vešović u diplomatskoj misiji u Carigradu zajedno sa turskim i albanskim diplomatama razmatrao pitanje Albanije i njenog statusa. Jedan od albanskih diplomata je rekao: „Ako ne bismo mogli biti sultanovi, najradije bismo bili pod crnogorskim knjazom“.

Vuković, Gavro: *Iz diplomatskih odnosa Crne Gore s Engleskom, Francuskom, Bugarskom, Austrijom i Turskom*, Cetinje, 1929, str. 46.

Da su Crnogorci dva put uzimali Žabljak Crnojevića, prvi put marta 1835. a drugi put 1853. godine. U Žabljak su 1835. godine prvi ušli Kenjo Stankov Janković, Periša Radov iz Čeklića koji je napravio „stube za uljeć“ u grad, Miloš M. Janković, barjaktar, Petar Đ. Strugar, Nikola V. Gazivoda, Prele M. Gazivoda, Prele I. Strugar, Giljo S. Kraljević, Nikola Kraljević koji je iz Vranja pobjegao ovamo. Crnogorci su živa uhvatili brata zapovjednik grada Jakup-aga Omarčević Jusuf-agu.

Zlatičanin, Iija: *Ličnosti, zdanja i predeli nekad i sad*, Podgorica, 1933, str. 31.

Da je drugi ulazak Crnogoraca u Žabljak Crnojevića bio 1853. godine. Tada su se dogovorili glavari „od Cetinja i Ljubotinja Prele Belov Vujović, pop Stevo Pejović, Savo Luketin Strugar, Kenjo Stankov Janković, vojvoda Petar Vujović i sa njima dvadeset druga da napadnu Turke u žabljačku tvrđavu“. Oni su uz „stube“ (skale) ušli u grad Žabljak i pozvali Selim-agu da se

preda. Selim-aga im je odgovorio: „Predaću se, samo da mi ne uzmete oružje jer sam vazda dobar i vjeran bio svom gospodaru (caru) kao što vi znate“.

Zlatičanin, Ilija: *Ličnosti, zdanja i predeli nekad i sad*, Podgorica, 1933, str. 34.

Da i „naša Podgorica imade svoju braću Romula i Rema“. Bila su to dva brata iz stare porodice Zlatičana, Markiša i Tomo koji „rasprodaše sve svoje imanje i podigoše prvu kuću u Mirkovu varoš“.

Zlatičanin, Ilija: *Ličnosti, zdanja, i predeli nekad i sad*, Podgorica, 1933, str. 56–57.

Da su „sproljeća 1707. godine Zećani s dopuštanjem i na vjeru Skadarskoga vezira“ pozvali vladiku Danila, da im u selu Srpska osvešta novu crkvu. Tu ga na prevaru uhvate Demir-pašini Turci, uprte mu kolac, na koji će ga staviti na muke. Crnogorci su molili pašu, govorili mu: „Ako li nabiješ vladiku na kolac, opoganičeš svoju zemlju u kojoj više nigdje ništa roditi neće“. Pošto nije bilo razumijevanja od strane paše, Crnogorci i Zećani su ponudili da „blagom otkupe“ vladiku. Paša se slakomi na dukate pa mu po dogovoru sakupiše 3.000 dukata kako bi otkupili vladiku. Po zapisu Crnogorci i Zećani sakupiše 2.000 a 1.000 pozajmiše kod Hercegovačkog vladike Savatije. Po drugim podacima vladika je otkupljen za 600 dukata.

Zlatičanin, Ilija: *Ličnosti, zdanja i predeli nekad isad*, Podgorica, 1933, str. 58.

Da je Vezirov most u Podgorici podigao Mehmed-paša Bušatlija. Podgoričani su sa velikim nestpljenjem očekivali izgradnju mosta „jer su mnogo stradali bez njega“. Most je potreban bio i zbog toga što je „vodio preko Nikšića za Hercegovinu i Bosnu“. Mjesto će treba da se podigne most

izabrao je sam paša a to su „Đulići kod brda Gorica i sela Momišića“. Dugo se čekalo na početak izgradnje mosta (7 godina) pa je paša često puta pozivao „neimara“ zbog čega kasne radovi. Ovaj se pravdao da je dug proces rada „klak treba zagasiti sa tečnošću kokošijih jaja i nezabijeljenom varenikom“ i da most ne bi bio dugovječan ako bi klak miješao samo sa vodom. Tek tada je paša prihvatio razloge kašnjenja. Ubrzo su počeli radovi pa je most (po nekim podacima završen 1774. godine, prim. B. B).

Zlatičanin, Ilija: *Ličnosti, zdanja i predeli nekad i sad*, Podgorica, 1933, str. 77.

Da je Sahat-kulu u Podgorici podigao „čuvveni reformator Hadži-paša Osmanagić.“ (Sahat kula je sagrađena 1667. godine. Visoka je 16 m. Smatra se da je sat na kuli poručen iz Italije a 1890. godine na samom vrhu kule postavljen je krst, prim. B. B).

Zlatičanin, Ilija: *Ličnosti, zdanja predeli nekad i sad*, Podgorica, 1933, str. 80.

Da u Ustavu cetinjskog klizačkog društva iz 1892. godine stoji:

a) bez konjica i sa sabljama ili štapovima ne smije niko na led izlaziti;

ko prestupi ovo pravilo – plaća 1 fior. globe;

b) djeca i početnici valja da se drže krajeva, kuda će im se označiti;

v) ne smije se pušiti, da se ukloni opasnost, koji bi mogli ostaci cigara ili žigica prouzrokovati; ko prestupi ovo pravilo, plaća fiorina;

g) na led se ne smije ništa, pa ni snijeg bacati; ko pogriješi, plaća 2 f. globe.

Ustav cetinjskog klizačkog društva, Cetinje, 1892.

Da je Niko Simov Martinović pregledajući Puškinovu biblioteku naišao na knjigu *Srpski rječnik* iz 1818. godine će je primijetio da je na strani 885 Puškin svojom rukom okružio tekst:

„Cetinje, f. der Flus Cetinje, 2. dissen, ager circum cetinanus:
Oj Cetinjo vodo ponosita
U Cetinju usred Crne Gore.
Cetinjanin čovjek iz Cetinja
Kraj Cetinja tije vode ladne, itd.

Martinović, Niko S.: *Petar II Petrović-Njegoš u Pskovu*, Titograd, 1917, str. 777.

Da su se „na velikim narodnim skupovima, koji se obično održavaju utvrđenog datuma na planinama (na primjer Pavindan 13. jul, od starine je poznat kao sabor na Lovčenu, Petrovdan 12. jula na Cetinju i slično), začne se veliko kolo u kojem se pjevaju duže pjesme koje opisuju neke događaje iz prošlosti Crne Gore.“

Hvatajmo se, bjele ruke!
Svako dobro uhvatile!
ili:
Ko mi neće kolu doći,
ne mogao vodu proći,
ni od vode doma doći.

Martinović, Niko S.: *Pjevanje epskih pjesama i balada u Crnoj Gori u kolo*, Sarajevo, 1963, str. 539.

Da je 14/27. novembra 1900. godine sklopljen „Ugovor o zaštiti prava svojine književnih i umjetničkih djela, između Crne Gore i Italije, kojeg su ratifikacije izmjenjene 30. januara tek. god.“

U članu II se kaže:

„Vlada crnogorska i Vlada Italije obavezuju se jedna drugoj da će stati na put, na svom zemljištu, nezakonitoj reprodukciji

literarnih i artističkih djela, koja su publicirana na zemljištu druge države...“.

Perazić, Gavro, Raspopović, Radoslav: *Međunarodni ugovori Crne Gore 1878–1918*, Podgorica, 1992, str. 391.

Da je 1902. godine zaključena „Konvencija o zaštiti knjižnih i umjetničkih djela, zaključena između Crne Gore i Francuske“.

U članu i pored ostalog stoji:

„Da bi prema ovome autori i izdavaoci, ili umjetnici djeju zemlje bili primljeni pred sudovima, za izvršenje optužbe protiv falsifikacije dovoljno će biti da dokažu pravo svojine i da utvrde jednim svjedočanstvom, da je dotični spis, ili umjetničko djelo, proizvod, koji u zemlji, gdje je objelodanjen, uživa zakonsku zaštitu protivu falsifikacije ili reprodukcije“.

Perazić, Gavro, Raspopović, Radoslav: *Međunarodni ugovori Crne Gore 1878–1918*, Podgorica, 1992, str. 406–407.

Da je površina Crne Gore 13.812 km².

Da je dužina kopnenih granica Crne Gore 614 km:

Prema Hrvatskoj	14 km
Prema BiH	225 km
Prema Srbiji	135 km
Prema Kosovu	68 km
Prema Albaniji	172 km

Dužina morske obale je 200 km.

Socijalistička republika Crne Gore u brojkama, Titograd, 1985, str. 7.

Da površine i najveće dubine jezera u Crnoj Gori iznose:

Skadarsko jezero:

Površina	Najveća dubina
391 km ²	60 m

Šadsko jezero:

Površina	Najveća dubina
3,4 km ²	8 m

Plavsko jezero:

Površina	Najveća dubina
1,2 km ²	9 m

Crno jezero:

Površina	Najveća dubina
0,55 km ²	50,3 m

Biogradsko jezero:

Površina	Najveća dubina
0,25 km ²	11,5 m

Da Albaniji od čitave površine Skadarskog jezera pripada:
147,9 km².

Da u Crnoj Gori postoje četiri akumulaciona jezera i to:

	Površina	Najveća dubina
Piva	112,5	187,5
Slano	8,9	12
Krupac	5,2	8
Liverovići	0,9	-

Rijeke preko 40 km dužine:

	Od toga u Crnoj Gori	
Lim	215 km	100 km
Tara	150 km	150
Ćehotina	126 km	100
Morača	97 km	97 km
Piva	89 km	89 km
Zeta	51 km	51 km
Bojana	41 km	30 km

Socijalistička republika Crna Gora u brojkama, Titograd, 1985, str. 8.

Stanovništvo prema popisu:

1948. god.	1953. god.	1961. god.	1971. god.	1981. god.
377.000 stanovnika	420.000 stanovnika	472.000 stanovnika	529.000 stanovnika	584.000 stanovnika

Da je 1971. godine u inostranstvu radilo 7.829 građana Crne Gore, a 1981. godine 9.781 građanin.

Socijalistička republika Crne Gore u brojkama, Titograd, 1985, str. 9.

Nacionalni sastav stanovništva za 1971. i 1981. godinu:

Ukupno je u Crnoj Gori živjelo:

1971. god.	1981. god.
529.604 stanovnika	584.310 stanovnika

Nacionalno se izjasnili:

Crnogorci:

1971. god.	1981. god.
355.632 stanovnika	400.488 stanovnika

Hrvati:

1971. god.	1981. god.
9.192 stanovnika	6.904 stanovnika

Makedonci:

1971. god.	1981. god.
723 stanovnika	875 stanovnika

Muslimani:

1971. god.	1981. god.
70.236 stanovnika	78.080 stanovnika

Slovinci:

1971. god.	1981. god.
658 stanovnika	564 stanovnika

Srbi:

1971. god.	1981. god.
39.512 stanovnika	19.407 stanovnika

Albanci:

1971. god.	1981. god.
35.671 stanovnika	37.732 stanovnika

Austrijanci:

1971. god.	1981. god.
5 stanovnika	6 stanovnika

Bugari:

1971. god.	1981. god.
394 stanovnika	24 stanovnika

Česi:

1971. god.	1981. god.
74 stanovnika	52 stanovnika

Grci:

1971. god.	1981. god.
23 stanovnika	21 stanovnika

Italijani:

1971. god.	1981. god.
70 stanovnika	45 stanovnika

Jevreji:

1971. god.	1981. god.
27 stanovnika	5 stanovnika

Mađari:

1971. god.	1981. god.
296 stanovnika	238 stanovnika

Njemci:

1971. god.	1981. god.
108 stanovnika	107 stanovnika

Poljaci:

1971. god.	1981. god.
17 stanovnika	45 stanovnika

Romi:

1971. god.	1981. god.
396 stanovnika	1.471 stanovnika

Rumuni:

1971. god.	1981. god.
22 stanovnika	159 stanovnika

Rusi:

1971. god.	1981. god.
117 stanovnika	96 stanovnika

Rusini:

1971. god.	1981. god.
38 stanovnika	19 stanovnika

Slovaci:

1971. god.	1981. god.
31 stanovnika	33 stanovnika

Turci:

1971. god.	1981. god.
397 stanovnika	67 stanovnika

Ukrajinci:

1971. god.	1981. god.
10 stanovnika	16 stanovnika

Vlasi:

1971. god.	1981. god.
6 stanovnika	1 stanovnika

Ostali:

1971. god.	1981. god.
96 stanovnika	368 stanovnika

Socijalistička republika Crna Gora u brojkama, Titograd, 1985, str. 11.

Da je ukupna poljoprivredna površina u Crnoj Gori u hiljadama hektara iznosila:

1956. god	1964. god.	1974. god.	1983. god.
572	587	531	517

Ukupna obradiva površina u hiljadama hektara iznosila:

1956. god	1964. god.	1974. god.	1983. god.
189	190	187	186

Stočarstvo; Broj stoke u hiljadama grla:

Goveda:

1956. god	1964. god.	1974. god.	1983. god.
182	159	171	187

Ovaca

1956. god	1964. god.	1974. god.	1983. god.
585	540	484	488

Svinja

1956. god	1964. god.	1974. god.	1983. god.
29	29	27	28

Socijalistička republika Crna Gora u brojkam, Titograd, 1985, str. 22.

Šumarstvo; Ukupna površina pod šumama u hiljadama hektara:

1961. god	1979. god.	1983. god.
526	545	545

Socijalistička republika Crne Gore u brojka, Titograd, 1985, str. 24.

Da je u industriji Crne Gore radilo:

1946. god	1962. god.	1972. god.	1982. god.
4.688 stanovnika	20.343 stanovnika	28.647 stanovnika	44.527 stanovnika

Socijalistička republika Crna Gora u brojkama, Titograd, 1959, str. 25.

Građevinarstvo; Broj stanova u hiljadama:

1953. god	1963. god.	1973. god.	1983. god.
87	101	118	141

Socijalistička republika Crna Gora u brojkama, Titograd, 1985, str. 27.

Saobraćaj; Putevi u kilometrima:

1952. god	1962. god.	1972. god.	1982. god.
1.865	3.110	2.290	3.641

Broj teretnih vozila:

1952. god	1962. god.	1972. god.	1982. god.
610	1.497	3.314	5.595

Broj putničkih automobila

1952. god	1962. god.	1972. god.	1982. god.
196	1.364	16.449	53.122

Broj autobusa:

1952. god	1962. god.	1972. god.	1982. god.
48	194	527	712

Socijalistička republika Crna Gora u brojkama, Titograd, 1985, str. 28.

Zdravstvena zaštita; Broj ljekara:

1952. god	1963. god.	1973. god.	1983. god.
93	264	451	769

Broj stomatologa:

1952. god	1963. god.	1973. god.	1983. god.
-	20	101	194

Bolesničkih kreveta:

1952. god	1962. god.	1972. god.	1982. god.
1.724	2.782	3.663	4.894

Socijalistička republika Crna Gora u brojkama, Titograd, 1985, str. 34.